

Mieczysław Sprengel

Rozwój edukacji i ideologii edukacyjnej w Australii w XIX i XX wieku

---

Kultura i Edukacja nr 3, 95-107

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mieczysław Sprengel

ROZWÓJ EDUKACJI I IDEOLOGII EDUKACYJNEJ W AUSTRALII W XIX I XX WIEKU

---

1. Ideologia edukacyjna w czasach kolonializmu i federalnych rządów w Australii

Wraz z pojawieniem się białego człowieka w Australii i procesem jego osiedlania się zaistniała potrzeba edukacji i szkolenia przybywających imigrantów i ich dzieci. Głównym celem systemu edukacyjnego w Australii w XIX wieku było włączenie ludności z poszczególnych kolonii w integralną część brytyjskiego imperium i cywilizacji chrześcijańskiej. Australijczycy wchłonęli wszystkie wiktoriańskie i angielskie tendencje: feudalne wartości społeczne, sztywną biurokrację, egoistyczny i bardzo agresywny ruch związków zawodowych. Objawił się również brak australijskiej tożsamości narodowej i antyamerykanizm. Wszystko co brytyjskie było najlepsze, a cała reszta stanowiła drugą kategorię. Ten system edukacyjny istniał również od początków powstania federacji (w 1901 roku) aż do II wojny światowej i nawet przekroczył barierę II wojny światowej. Niektórzy badacze uważają, iż wpływ takiego systemu edukacyjnego przetrwał aż do lat 90. XX wieku.

Kluczem do zrozumienia tych procesów jest fakt, iż Australia nie miała swej własnej historii. Nie można więc było zbudować własnej tożsamości narodowej lub niezależności od Wielkiej Brytanii, tym bardziej iż Australia miała silne więzi społeczne i gospodarcze z Wielką Brytanią. W Australii uczono więc historii o angielskich królach i królowych, a w tym sensie narodowa tożsamość się nigdy w narodzie nie rozwinięła. Nawet własna historia może być wówczas słabo poznana. Większość Australijczyków nie zna historii, nie mają pojęcia, kim był Edmund Barton (pierwszy premier Australii 1901–1903) i nie wydają się tym specjalnie zmartwieni. W 1999 roku w popularnym programie telewizyjnym „The Panel” na kanale 10. prowadzący satyrycy polityczni stwierdzili, iż nie wiedzą, kto był pierwszym premierem Australii i wcale tym faktem

nie byli zasmuceni¹. Taki brak rozpoznania historii z pewnością nie buduje własnej tożsamości narodowej.

Ideologia Imperium Brytyjskiego była podstawą edukacyjną dla kolonialnego społeczeństwa australijskiego w XIX wieku. Idee oświeceniowe, wiktoriańskie i chrześcijańskie ukształtowały podstawy dla społeczeństwa wierzącego i harmonijnego. Wierzono, iż poprzez edukację przybędzie w życiu społecznym więcej porządku i ładu moralnego. W Australii, tak jak w Ameryce, na początku dominowali protestanci, lecz później na pierwszy plan wysunęli się głównie anglikanie oraz prezbiterianie, metodyści i wreszcie katolicy – głównie wywodzący się z Irlandii. W ten sposób utworzono cały system różnorodnego prywatnego religijnego szkolnictwa, który miał za zadanie podnoszenia ducha moralności.

Stopień uczęszczania dzieci do szkół w Australii był wysoki w porównaniu ze zindustrializowanym społeczeństwem Europy, albowiem w połowie XIX wieku około 50% dzieci w wieku od 8 do 12 lat uczęszczało do szkoły w Australii. Również szybko rozwinął się państwowy system szkolny, w efekcie czego świecki system edukacji stawał się kamieniem węgielnym australijskiej publicznej edukacji. Poziom edukacji elementarnej prezentował wartości akceptowane w obrębie Imperium Brytyjskiego i społeczeństwa białych Anglosasów. Nie chodziło o tak wyraźny rozwój intelektualny, lecz o lojalność wobec korony. Trening i nauczanie nauczycieli było raczej na nędznym poziomie na australijskiej ziemi. Barcan podsumował ten system jako „standartowo przeciętny”².

Społeczeństwo, które zajęło się bardziej pracą niż nauką, w XIX wieku nie miało wielu uniwersytetów. Pierwszy uniwersytet został otwarty w Sydney w roku 1850, następny uniwersytet powstał w Melbourne w 1855 roku, ten drugi uniwersytet otworzył też swoje drzwi edukacji kobiet w 1874 roku. Następnym uniwersytetem w kolejności założenia był uniwersytet w Adelajdzie (1876 rok), w Tasmanii w 1890 roku i w Queensland w 1911 roku oraz w Zachodniej Australii w 1913 roku. Założono również szkołę techniczną w Ballarat w 1870 roku³. Chociaż obydwie narody, australijski i amerykański, miały podobne problemy edukacyjno-kulturalne, to Australia pozostawała w tyle za Ameryką w sferze wydatków na edukację. Przed 1890 rokiem w Australii było zapisanych na uniwersytetach 1400 studentów.

Na początku XX wieku Australijczycy odkrywali siebie jako nowy naród istniejący jako część Imperium, a edukacyjny system umacniał więź z kulturą Imperium i wartościami bycia białym człowiekiem – Brytyjczykiem i rojalistą. Poszczególne stany w Australii miały obowiązek zapewnienia finansowania podstawowej edukacji, a jednocześnie szerszego dostępu do niej ludności. Pomimo tych starań główną cechą Australii z okresu do II wojny światowej był niski poziom wykształcenia biznesmenów

---

¹ D. Mosler, *Australia, The recreational society*, Westpont 2000, s. 127.

² Ibidem, s. 129.

³ B. Crittenden, *Education in Australia: Conformity and Diversity*, Melbourne 1989, s. 71.

i polityków. W tamtym czasie australijskiej federacji tylko jeden uczeń na 20 uczęszczał do średniej szkoły. W tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych 70% dzieci uczęszczało do szkół podstawowych, a jeden uczeń na czterech chodził do szkoły średniej. W ten sposób widać, iż na początku XX wieku stopień uczęszczania do szkół poprawił się w Australii w porównaniu z XIX wiekiem. W Stanach Zjednoczonych istniało przed II wojną światową wiele różnych instytucji z zakresu wyższego szkolnictwa, podczas gdy w Australii szkolnictwo wyższe obsługiwała tylko jedna placówka tego typu w każdym ze stanów. Oprócz tego wiele osób z elit australijskich udawało się po wiedzę do Anglii, i to zarówno na poziomie średnim, jak i wyższym.

Po II wojnie światowej nastąpił proces ekspansji edukacji w Ameryce Północnej, w Azji Wschodniej i w krajach Wspólnoty Europejskiej. Intelktualne elity Australii obracały się w tym czasie w szerokim świecie, podczas gdy szerokie masy australijskiego społeczeństwa nie wyjeżdżały często za morze. Zamożniejsi Australijczycy utrzymywali kontakt z innymi krajami i korzystali z tamtejszych dóbr intelektualnych. Stopniowo uświadomiono sobie, iż w związku z edukacją można się spodziewać: poprawy wydajności, poprawy jakości i zadowolenia osobistego z samokształcenia oraz korzyści dla całego społeczeństwa⁴. Zdobycie wiedzy poprzez edukację stało się zatem ważnym czynnikiem determinującym tempo i poziom rozwoju gospodarczego⁵.

W celu lepszego wykorzystania istniejących szans edukacyjnych po II wojnie światowej, w 1947 roku, Australia zaczęła współpracować w sprawach edukacyjnych z UNESCO. Ze strony australijskiej komitet zajmujący się współpracą z UNESCO od 1951 roku do 1973 roku nosił nazwę Australia National Advisory Committee. Komitet ten zajmował się kulturą, nauką i edukacją oraz wspólnie z UNESCO organizował narodowe i regionalne seminaria. Przez 20 lat komitetem kierował Jock Weeden, który przeszedł na emeryturę w 1970 roku.

Oprócz tego w ramach planu Colombo w 1951 roku Australia przyznawała stypendia dla Azjatów. W Australii politycznie współodpowiedzialne za ten program zbliżenia kultury i nauki z Azją (zwłaszcza Azją Południowo-Wschodnią) było Ministerstwo Spraw Zagranicznych. W wyniku tego procesu azjatyccy studenci mieli możliwość podczas pobytu w Australii poznać australijskie obyczaje, a studenci z Australii mogli lepiej zrozumieć azjatycką kulturę⁶.

Lata 70. XX wieku są początkiem społeczeństwa wielokulturowego w Australii. W tym czasie do Australii przybyło na stałe wielu imigrantów z krajów azjatyckich, zwłaszcza z Chin. Na ulicach pojawiły się różne języki narodowościowe, zakładano sklepy z towarami azjatyckimi oraz powstawały restauracje z orientalnie prowadzonymi kuchniami. Pozwolono wydawać obcojęzyczną prasę oraz zakładać etniczne stacje radiowe. W szkołach imigranci spotkali się z pomocą, szczególnie w nauce języka an-

⁴ R.J. Miller, E.D. Shade, *Foundations of Economics*, Melbourne 1996, s. 209.

⁵ L. Zienkowski, *Wiedza a wzrost gospodarczy*, Warszawa 2003, s. 15.

⁶ *Education for All Australians*, Canberra 2001, s. 28.

gielskiego. Każdy imigrant po otrzymaniu pobytu stałego w Australii mógł skorzystać z bezpłatnego rozbudowanego kursu języka angielskiego. Dzieci spotykały się z życzliwością ze strony nauczycieli i dodatkową pomocą w celu szybszego przystosowania się do szkoły. Te prawa obowiązywały wszystkich, również dzieci z Polski korzystały z tych form pomocy. Do historii przeszedł już czas, kiedy to po wojnie polityką zależało na asymilacji przybyszów z innych krajów niż anglosaskie. Ideologia integracji z czasów XIX wieku i koncepcja „białej Australii” poszła w zapomnienie. Australia stała się krajem wielokulturowym, w którym współistnieje obok siebie wiele narodów, a system szkolnictwa pozwala im razem egzystować i pracować dla Australii. Realizacją tych celów zajmowało się intensywnie szkolnictwo publiczne.

Pomimo tych celów australijski sektor prywatnego szkolnictwa utrzymywał kontakty i wiązał się z przynależnością do wyższej klasy społeczno-ekonomicznej. Jeszcze pod koniec XX wieku specjalnie do prywatnych szkół byli sprowadzani z Anglii nauczyciele i osoby mające pełnić funkcję dyrektorów szkół. Zjawisko to szczególnie dotyczyło szkół związanych z Kościołem anglikańskim. Uczestnictwo Australijczyków w edukacji w prywatnych szkołach gwarantowało w większym stopniu udział i dostęp do kluczowych przestrzeni życia społecznego, jak prawo, sprawy bankowe, polityka i edukacja. Pewne trudności odczuwali też lekarze i stomatolodzy, którym nie było łatwo przedrzeć się przez „sito” egzaminów i ostateczne wybiórcze decyzje stowarzyszenia lekarzy w kierunku uznawania dyplomów i podejmowania pracy w zawodzie lekarza w Australii. Niektórzy działania te oceniają jako daleko krzywdzące posunięcia. Wiele osób uważa, iż Australia nie doceniła i nie wykorzystała właściwie wielu wykształconych osób, które przybyły do Australii po II wojnie światowej.

Pod koniec XX wieku i już w 2000 roku prywatny sektor edukacji rozwinął się, albowiem był wspomagany przez politykę liberalnego rządu Howarda, który doszedł do władzy w 1996 roku. W Australii około 30% uczniów z poziomu I i II stopnia edukacyjnego chodzi do prywatnych szkół i jest to więcej niż w Ameryce, gdzie do szkół prywatnych chodzi 11% uczniów. Pomimo tego system uniwersytecki w Australii jest niepodobny do amerykańskiego i w zdecydowanej mierze jest publicznym szkolnictwem.

2. Stan edukacji i rozwój australijskich instytucji edukacyjnych w Australii w latach 1950–1975

Na szczególną uwagę w rozwoju edukacji w Australii zasługuje okres od 1950 roku do 1975 roku. W 1950 roku wprowadzono na pierwszych dwóch latach studiów rozszerzony program nauczania, na skutek tego, że w szkołach średnich wystąpiły problemy z właściwym poziomem w nauczaniu. W dekadzie lat 50. XX wieku debatowano na temat wprowadzenia stypendiów po ukończonych studiach dla zdolnych absolwentów. To działanie miało na celu zatrzymanie wartościowych Australijczyków w kraju. W wy-

niku tych zamierzeń w 1959 roku pojawił się skromny program udzielenia poparcia stypendialnego w postaci możliwości przyznania 100 stypendiów w skali całego kraju. Oprócz tego stypendia te miały na celu dobre przygotowanie studentów do uczestnictwa w rynku pracy oraz zmniejszenie nierówności w szansach studiowania przez inne osoby.

W tamtym okresie rozpętała się również debata w Australii z propozycją studiowania tylko tych kierunków, które najbardziej byłyby potrzebne państwu australijskiemu. Pomysł ten jednak odrzucono ze względu na to, iż w Australii uznano niezaprzeczną wolność wyboru kierunku studiów. Stworzono również specjalny program edukacyjny dla żołnierzy po II wojnie światowej, którzy mogli kontynuować studia. Kiedy jednak liczba studiujących żołnierzy spadła, zaczęto martwić się o funkcjonowanie finansowe uniwersytetów w Australii. Dlatego istotne okazało się prowadzenie tych kierunków, na które jest zapotrzebowanie.

David Mosler uważa, iż w długim okresie rządów znanego premiera Menziesia stan australijskiej edukacji wymagał zmian. W latach 50. i 60. XX wieku państwo miało poważne kłopoty z poradzeniem sobie z dużymi liczbowo klasami, a także z brakiem nauczycieli niektórych kierunków nauki, oprócz tego budynki szkolne były słabo wyposażone. Już we wczesnych latach 60. Australijska Rada Edukacji dwukrotnie prosiła rząd federalny o bezpośrednią pomoc dotyczącą szkół podstawowych i średnich. Pierwsza odpowiedź rządu dotyczyła utworzenia stypendiów, aby zachęcić studiujących do większego przykładania się do nauki. Na podstawie badań angielskiego uczonego Keitha Murraya z 1957 roku odkryto rażąco niedostateczny poziom edukacji w Australii, i to począwszy od szkół podstawowych, na uniwersytetach skończywszy. W Nowej Południowej Walii znalazło się tylko 4,4% 17-nastolatków i 18-nastolatków, którzy kształcili się na uniwersytetach⁷. Inne wskaźniki pokazują rażącą dysproporcję pomiędzy uczącymi się chłopcami a dziewczętami w szkołach średnich. W 1955 roku uczyło się dwa razy więcej w szkołach średnich chłopców niż dziewcząt, a np. w 1983 roku taka różnica się już zatarła.

Z trudnej sytuacji starano się znaleźć wyjście i na skutek raportu profesora Millsa chciano dokonać innowacji w tej dziedzinie. Po pierwsze, na podstawie Konstytucji Australii w sekcji 96 wymagano, aby baza finansowania uniwersytetów spoczywała w głównej mierze na rządach stanowych, a granty rządowe były tylko uzupełniającym elementem finansowym. Taka forma finansowania pozostała przez wiele lat. Dochód uniwersytecki brał się więc z grantów i indywidualnych opłat studentów. W wyniku krytycznych ocen i badań systemu edukacyjnego premier Menzies zwiększył poparcie dla wyższej edukacji, co skutkowało zwiększonymi nakładami na edukację i utworzeniem programów stypendialnych. Powstał również nowy komitet, który miał za zadanie doradzanie rządowi w sprawach finansowych uniwersytetów australijskich oraz

---

⁷ D. Mosler, *Australia...*, s. 130.

w kierunku przyszłej edukacji. Komitet ten działał aż do lat 80. XX wieku⁸. W tym trudnym czasie dla edukacji w Australii powstało sześć nowych szkół wyższych, które zostały założone od 1958 roku do 1968 roku. Szkoły te były skoncentrowane w regionach podmiejskich dużych miast, m.in. w Sydney powstało daleko od centrum miasta Macquarie University; Monach University i La Trobe powstały w Melbourne, Flinders w Adelajdzie. Szkoły te charakteryzowały się m.in. próbami nauczania według nowych programów a oprócz tego miały być możliwością otwarcia wyższej oświaty dla społeczeństwa.

W latach 50. XX wieku nastąpiły więc próby rozwoju szkolnictwa, stabilizacji i wzrostu funduszy uniwersyteckich. Wprowadzenie funduszy uniwersyteckich było wyrazem troski o edukację oraz zapobieżeniem rządowego niepokoju, iż obniżenie dochodów po wojnie spowoduje spadek liczby studentów objętych programem odbudowy. Albowiem po wojnie opłacano czesne studentów, pokrywano koszty ogólne byłych żołnierzy-studentów. W sumie w wyniku raportu komitetu Mills'a powstał program wspierania finansowego państwowych szkół wyższych⁹. System stypendiów był wsparciem dla 3000 osób, a większość stypendiów było nagrodą dla studentów, którzy nie ukończyli 25. roku życia. W sumie w 1955 roku 40% studentów w Australii otrzymywało pomoc¹⁰. Ten czas był w Australii okresem politycznej stabilności, wzrostu ekonomicznego i wzrostu populacji. Z pewnością te czynniki wpłynęły na wzmocnienie roli australijskich instytucji Commonwealth w edukacji. Rosła liczba studentów z 34 480 osób w 1956 roku do 47 565 studentów w 1959 roku.

Zainicjowana reorganizacja struktur politycznych w Canberze w 1950 roku przez rząd Menziesia doprowadziła do likwidacji Ministerstwa Powojennej Odbudowy i wzmocnienia roli doradczej i koordynacyjnej Departamentu Premiera. W tej sytuacji premier miał wpływ na politykę państwa, a w jego zarządzaniu znalazła się również Komisja Uniwersytecka. W roku 1959 w wyniku raportu Murraya założono Australijską Komisję Uniwersytecką, co sprawiło, iż państwo stało się bardziej odpowiedzialne za edukację. Między innymi państwo australijskie uznało potrzebę edukacji Aborygenów, zwłaszcza z obszarów północnych. Już w lipcu w 1950 roku w pierwszych czterech placówkach pierwsi nauczyciele zaczęli uczyć dzieci aborygeńskie. W 1955 roku istniało już 11 szkół rządowych i dwie szkoły przykościelne zajmujące się nauczaniem Aborygenów¹¹.

W 1965 roku rząd federalny powziął decyzję o przyznaniu funduszy i ustanowieniu nowej formy instytucji o wyższym wykształceniu, był to College of Advanced Education (CaEs), zbliżony charakterem do uniwersytetu. W ten sposób rozszerzono liczbę technicznych szkół i szkół dla nauczycieli, których było w 1946 roku siedem, w 1962 dwadzieścia osiem, a w 1984 czterdzieści pięć. W 1984 roku zapisanych było ponad

⁸ *Education for...*, s. 25.

⁹ *Ibidem*, s. 24.

¹⁰ *Ibidem*, s. 26.

¹¹ *Ibidem*, s. 21.

175 000 studentów, a uczyło prawie 10 000 nauczycieli zatrudnionych na pełnym etacie. Pomiędzy 1971 rokiem a 1975 rokiem ogólny stan zapisanych studentów wzrósł z ponad 70 000 do ponad 125 000 osób.

W następnych trzydziestu latach następowały dalsze próby szczególnego i generalnego zmodyfikowania australijskiej edukacji. Niektóre próby modyfikacji nie powiodły się, bo miały na celu bardziej polityczny niż edukacyjny charakter, m.in. na podstawie raportu Martina z 1964 roku i Wark Report z 1966 roku doszło do utworzenia w 1965 roku wspomnianego wyżej College of Advanced Education (College Zaawansowanej Edukacji), gdzie znaleźli się nauczyciele połączeni w grupy o bardzo odmiennych kwalifikacjach¹². Niemniej nastąpił rozwój, albowiem gdy w 1950 roku było zapisanych około 1 025 900 uczniów z 33 700 nauczycielami to po dwudziestu latach było już 1 812 000 studentów i około 64 700 nauczycieli. Wzrost liczby nauczycieli spowodował możliwości wykształcenia ich w różnych specjalnościach. Generalnie zapisy uczniów do szkół w Australii do 1979 roku stale rosły (1,87 mln) i nie przejmowano się od tej pory niższym wskaźnikiem urodzeń. Pod koniec II wojny światowej w australijskich szkołach II stopnia było 181 000 studentów i 6000 nauczycieli. Na tym poziomie nauczania obserwujemy ciągły wzrost liczby uczniów do 1977 roku, kiedy to było 1 120 000 uczniów w szkołach średnich z 80 980 tysiącami nauczycieli. Po kilku latach spadku w liczbie uczniów w australijskich szkołach drugiego stopnia ponownie zaczął się wzrost i w 1984 roku osiągnął pułap 1,25 mln z niemal 98 000 nauczycieli. Oprócz szybkiego wzrostu w skali całego przedsięwzięcia edukacyjnego nastąpił wzrost liczby uczniów uczących się w nieobowiązkowych latach, czyli po 10 klasie. Jeszcze we wczesnych latach 70. znaczna część osób kończyła edukację na 10 klasie¹³.

Trzecim głównym sektorem obok uniwersytetów i collegiów w Australii są TAFE (The Technical and Further Education). TAFE znalazły swoje miejsce w polityce rządowej od 1974 roku. TAFE są głównie rozlokowane w większych miastach i są jednymi z większych instytucji w Australii, jest ich ponad 200 i zajmują czasem obszerne tereny z osobno postawionymi budynkami. Z reguły TAFE towarzyszy dobra lokalizacja z połączeniami kolejowymi oraz autobusowymi, aby studenci mieli łatwy dostęp do szkoły. Studenci TAFE są odbiorcami: szkoleń zawodowych, doksztalcenia oraz spędzania czasu wolnego od pracy.

Od połowy lat 70. XX wieku zauważono napływ młodzieży uczącej się w 11 i 12 klasie. Inne wskaźniki pokazują, iż od 1978 roku procent uczących się 16- i 18-latek zwiększył się bardziej niż chłopców. Ten wzrost procentowy nastąpił zwłaszcza w sektorze szkolnictwa wyższego. Tak też rozwinęło się wyższe szkolnictwo, gdzie w 1945 roku odnotowujemy zaledwie siedem założonych uniwersytetów, a po kilku dekadach mamy ich w Australii aż 15, a studentów zapisanych jest coraz więcej. W 1978 roku

¹² D. Mosler, *Australia...*, s. 131.

¹³ B. Crittenden, *Educational in Australia: Conformity and Diversity*, Melbourne 1989, s. 73.

było już 19 uniwersytetów z zapisanymi 160 000 studentów¹⁴. Jednak od 1977 do 1983 roku obserwujemy spadek zapisanych studentów na studiach dziennych. Dopiero wzrost w zapisach nastąpił od 1983 roku.

3. System szkolnictwa w Australii

Australijski system edukacyjny jest modelem w dużym stopniu przyjętym ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Edukacja podstawowa i średnia opiera się na zasadach z lat 70. XX wieku i odrzuca tradycyjne systemy nauczania, podkreśla indywidualność jednostki, jej prawo do wyboru, prawo do rozumienia czego się uczy, prawo do uczenia się tego, co jest dla niej ważne i prawo do przyjemności czerpanej z nauki.

W Australii istnieją dwie szerokie kategorie szkolnictwa – państwowe i prywatne (w tym kościelne). Edukacja zaczyna się od klasy zerowej, a kończy na klasie dwunastej, czyli maturalnej. Nauka jest obowiązkowa przez 10 lat, ale można ją kontynuować również w 11 klasie i 12 klasie, a następnie zdawać egzaminy końcowe, czyli maturę, która jest jednocześnie egzaminem na studia uniwersyteckie lub kursy pomaturalne. Rok szkolny w szkołach podstawowych i średnich rozpoczyna się pod koniec stycznia i trwa do połowy grudnia. Od połowy grudnia do końca stycznia trwają sześciotygodniowe wakacje, a rok podzielony jest na cztery okresy, z których każdy trwa 9, 10 lub 11 tygodni. Razem stanowi to około 40 tygodni nauki w roku. Rok szkolny poprzedziany jest trzema dwutygodniowymi okresami ferii. Szkoła podstawowa w Australii trwa 7 lat. Zaczyna się w wieku 5–6 lat i kończy się ją w wieku 12 lub 13 lat. W szkole podstawowej dziecko ma nauczyć się pisać, czytać i liczyć, ale wiedzę z konkretnych przedmiotów będzie miało dość przypadkową. Pewne zagadnienia w australijskich szkołach są poruszane w ramach bloków tematycznych, takich jak społeczeństwo i środowisko (*Society and Environment*), nauki (*Science*) czy sztuka (*Art*), a inne zagadnienia są poznawane poprzez realizację projektów, czyli większych opracowań na dany temat. Duża liczba zajęć prowadzona jest przy użyciu komputerów. Ten system nauki w przypadku szkół „przestrzennych” wymaga dużej aktywności i samodzielnej pracy w domu¹⁵.

Dla dzieci pochodzących z rodzin, gdzie w domu mówi się innym językiem niż angielski, stworzono możliwość douczenia się języka angielskiego w tzw. formie lekcji ESL (*English as a Secondary Language*). Dzieci w szkołach oprócz angielskiego uczą się innego języka i mają do wyboru jeden język, europejski bądź azjatycki. Wydaje się, iż w szkołach jest niewystarczający nacisk na wychowanie fizyczne i dlatego pewnie świetnie zorganizowane są zawody międzyszkolne. Jest to jednak działalność pozaszkolna i nieobowiązkowa, a trenerami i sędziami są w dużej mierze pracujący społecznie rodzice. W australijskich szkołach w niższych klasach nie ma ocen, nikt nie powtarza

¹⁴ Ibidem, s. 72.

¹⁵ M. Sprengel, *Edukacja dzieci w Outback w Australii*, „Kultura i Edukacja” 2005, nr 4, s. 99.

klasy, a świadectwa informują tylko, iż dziecko przechodzi do następnej klasy. Ten system nauki był poddawany krytyce ze strony rodziców z obcych krajów, m.in. z państw Europy Centralnej i Wschodniej. Przyzwyczajeni do wymagającej szkoły podstawowej Polacy, Rosjanie czy inni narzekają na niski poziom wiedzy w tych szkołach. Ten system nauki nie jest zły, jest tylko odmienny. Z pewnością dzieci wychowywane w nim są bezstresowo i pewnie chętniej chodzą do swojej szkoły.

Nauka w szkole średniej jest zorganizowana bardziej formalnie niż w szkole podstawowej. Stawia się stopnie i są zadawane zadania do domu. Niektóre szkoły prowadzą uczniów do matury międzynarodowej. Szkoły przyjmują zarys programu nauczania, który jest oparty na wytycznych stanowego ministerstwa oświaty. W wieku 15 lat zaczyna się decydować o swojej przyszłej drodze zawodowej. Dlatego też uczeń wybiera sobie odpowiednie moduły, stąd wiedza ogólna będzie zależała od wybranych modułów i w zakresie modułu będzie zbieżna z uczniem ze szkoły polskiej. W klasie 12 uczeń wybiera, jaki egzamin będzie składał, czy szkolny (przeprowadzony przez własną szkołę), czy państwowy niezależny, który jest potrzebny do dostania się na uniwersytet. Z pewnością egzamin przeprowadzony przez szkołę jest łatwiejszy. Uczniowie w Australii zdają maturę w wieku 17 lat. Matura jest uznawana przez wszystkie uniwersytety i szkoły pomaturalne w Australii, jest jednocześnie egzaminem na studia.

Po zakończeniu szkoły średniej uczniowie mogą kontynuować naukę na uniwersytetach, w szkołach należących do TAFE i innych kursach lub szkoleniach pomaturalnych. Wiele kursów i szkoleń prowadzą instytucje prywatne, których kursy dublują się z kursami prowadzonymi przez TAFE.

W Australii istnieje ponad 40 szkół wyższych, w tym 37 to uniwersytety państwowe, a dwa są prywatne. Do najbardziej znanych należą: The University of Sydney, University of NSW, Melbourne University i Adelaide University. Wszystkie zostały założone jeszcze w XIX wieku. Poziom i elitarność uniwersytetów bardziej zależy od poszczególnych wydziałów. Jest prawdą, iż wielu młodych zdolnych Australijczyków tuż po studiach znika z kraju, po to, by zrobić karierę za morzem.

Uniwersytety prowadzą działalność naukową i dydaktyczną w szerokim zakresie dyscyplin. Studia uniwersyteckie prowadzą studentów do dyplomów na różnym poziomie, od licencjatu po doktorat. Studia uniwersyteckie w Australii można podzielić na dwa etapy, Undergraduate – prowadzące do stopnia Bachelor Degree, Postgraduate – prowadzące do stopni wyższych, czyli Bachelor with Honours, Master Degree (magister), czy PhD (doktorat). W większości uniwersytetach uzyskuje się stopień Bachelor po 3-letnich studiach (Bachelor of Science, Bachelor of Engineering, Bachelor of Biotechnology itd.) i jest to wystarczające, aby zostać uznanym za osobę z wykształceniem wyższym. Australijski Bachelor jest odpowiednikiem polskiego licencjatu. Zdecydowana większość australijskiej młodzieży poprzestaje na tytule Bachelor i w wieku 20–21 lat podejmuje pracę. W ostatnich latach Australia szczydzi się wysokim standardem swojego szkolnictwa wyższego, a usługi edukacyjne są jej towarem eksportowym. Szkolnictwo australijskie szczególnie reklamuje się w państwach azjatyckich. W wyni-

ku tego w Australii rocznie studiuje 180 tys. osób z zagranicy, a dochód sięga z tego tytułu 3 miliardów \$AUD. Usługi oświatowe stały się jedną ze specjalności Australii na rynku międzynarodowym. Nad jakością usług oświatowych czuwają rząd australijski, organizacje branżowe, zrzeszające instytucje oświatowe. Natomiast świadczenie usług edukacyjnych i szkoleniowych dla studentów jest regulowane przez Federalne Ministerstwo Oświaty, Nauki i Szkolenia – DEST (Department of Education, Science and Training).

Na podstawie dokumentów, badań i obserwacji widać, iż poziom edukacji w Australii zmienił się i rozwinął. Australia, obserwując drastyczne zmiany w poziomie edukacji na świecie, zaczęła podążać i podnosić swój poziom przekazywanej wiedzy, szczególnie zaś w przygotowywaniu młodych ludzi do zawodu. TAFE-y stały się nowym popularnym modelem zdobywania wiedzy i kształcenia w Australii.

4. Zmiany w poziomie edukacji

Trendy edukacyjne zostały określone przez badaczy na podstawie przeprowadzonych w Australii badań dotyczących średniej liczby lat edukacyjnych przypadających na Australijczyków. Średnio Australijczycy urodzeni przed 30. i 40. latami XX wieku kończyli szkolną edukację, pobierając w sumie 9,3 lat edukacji. Tylko 22% z nich kończyło szkołę, pobierając 12 lat edukacji, a 6% kończyło uniwersytety. Średnia liczba lat nauki dla ludzi z lat 30. XX wieku wynosiła 10 lat. 27% skończyło szkolną edukację, pobierając 12 lat nauki, a 8% kończyło edukację uniwersytetem. W latach 40. XX wieku 37% osób skończyło edukację na poziomie 12 lat, a 15% osób ukończyło naukę na uniwersytetach, w latach 50. XX wieku 47% osób kończyło 12 lat edukacji, a 20% kończyło edukację na poziomie uniwersyteckim. Jeśli mielibyśmy ocenić ogólnie, to średnio osoby urodzone po 1960 roku mają ukończone około 2,6 lat więcej edukacji niż osoby urodzone przed 1929 rokiem. Procent skończonych klas szkół średnich wzrósł w tym czasie od 22% poprzez 33% do 55% w tym samym czasie. Procent ukończonych studiów przez osoby również wzrósł z 6% do 15% i maksymalnie do 21%.

Co spowodowało, iż w Australii ludzie stali się bardziej wyedukowani niż w przeszłości? Tak jak w większości zachodnich państw rosły miasta, zaznaczył się na świecie spadek wielkości rozmiaru rodzin i wzrósł ich dochód. Z pewnością następujące czynniki spowodowały wzrost edukacji w Australii: po pierwsze, urbanizacja, która cechuje się spadkiem zatrudnienia na wsi i lepiej płatnymi pracami, w związku z tym łatwiej przebiega edukacja dzieci w mieście niż na wsi; drugą cechą jest spadek płodności. W Australii tak jak w większości zachodnich krajów poziom płodności był płynny i w okresie powojennym zaznaczył się tzw. *baby boom*, a w późniejszym okresie ustabilizował się, obecnie wynosi poniżej dwoje dzieci. Wcześniej w Australii jak w innych krajach przy większej liczbie dzieci rodzice tracili energię, czas i pieniądze na wszystkie pociechy, którym musieli zapewnić opiekę i edukację. W późniejszym czasie, kiedy

dzieci było mniej, rodzice mogli skoncentrować się na jednym lub dwojgu dzieciach i wydać na nie więcej pieniędzy; w ten sposób podnosił się poziom edukacji w społeczeństwie australijskim. Kolejnym trzecim elementem jest wzrost gospodarczy, który pozwolił na większe możliwości edukacyjne. W przeszłości rodziny o skromnych zarobkach nie były skłonne wysyłać dzieci do szkoły, lecz decydowały się posyłać je do pracy¹⁶. W bogatych społeczeństwach rodziny inwestują w ludzki kapitał, rezygnując z zarobków dzieci, lecz edukując je w zamian. Edukacja stała się swoistym towarem luksusowym, na który mogą pozwolić sobie tylko niektórzy. Ludzie zaczęli zachwycać się przewagą edukacyjną nad innymi i inwestować w siebie i swoje dzieci.

Na podstawie tych przesłanek dokonano analizy sytuacji w Australii i stwierdzono, iż rozwój miast miał wpływ na zmiany edukacyjne, również rozmiar rodzin miał mały udział w tym procesie, natomiast wzrost gospodarczy był główną przyczyną zmian, szczególnie w poziomie nauczania na uniwersytetach w Australii. Poprawa w gospodarce sprawiła decydujące zmiany w edukacji i wpłynęła na nią w decydującym stopniu. W wyniku tego wiele osób przeprowadziło się bez trudności do miast, gdzie łatwiej o właściwą i lepszą edukację niż poza nimi. Zmieniły się szanse edukacyjne dla większej liczby dzieci, a w wyniku wzrostu gospodarczego wielu rodziców stało się lepiej wyedukowanymi, a to z kolei miało wpływ na następne pokolenia. Wiele z tych osób wykwalifikowanych i wyuczonych osiągnęło lepszy status i lepiej płatną pracę w Australii. Ten proces zmienił się na początku XX wieku, kiedy wiele zawodów było nisko opłacanych i wiele osób reprezentowało mierne wykształcenie. W następstwie podniesienia się poziomu edukacji nastąpiło większe zainteresowanie dobrami kultury, m.in. w wielu domach australijskich pojawiły się książki i literatura piękna. Ten fakt wpłynął pozytywnie na następne pokolenie przygotowujące się do życia w Australii. Od chwili kiedy dzieci zaczęły się wychowywać w rodzinach o wyższym statusie materialnym, w rodzinach dobrze edukowanych i kulturalnych poziom edukacji wzrastał w następnych generacjach pokoleń. Ekonomiczny wzrost spowodował w 21% wzrost w pobieraniu lat edukacyjnych w Australii i to jest jednym z dominujących faktów części tej historii. Ekonomiczny wzrost spowodował w ponad 1/3, czyli w ponad 36%, rozbudowanie szkolnictwa średniego w Australii. Ekonomiczny wzrost miał również ponad 50% wpływ na edukację uniwersytecką¹⁷.

Najbardziej prestiżowe prace w Australii wymagały edukacji, jak również wymagało tego zarządzanie, nowoczesne technologie i profesjonalizm. Rodzice posyłali dzieci do szkoły, aby mogły zdobyć wiedzę i wykształcenie, a potem dobrze płatną pracę w nowej rzeczywistości australijskiej. Wiedza w XX wieku stała się konieczna w zaawansowanej gospodarce przemysłowej. Również moda na edukację odgrywała znaczącą rolę.

---

¹⁶ Ibidem, s. 23.

¹⁷ Ibidem, s. 35.

Obecnie w ramach procesu globalizacji następuje swobodny przepływ towarów, kapitału i informacji. To zjawisko dotyczy również Australii, dlatego ludzie tam mieszkający muszą na nowo uczyć się funkcjonowania w nieustannie zmieniających się warunkach. W tym celu zostały powołane rozmaite instytucje, w tym ważne i istotne są instytucje wiedzy i opieka rządowa. Wszystko po to, jak pisze Janina E. Karney, aby „Edukacja dorosłych była specyficznym sposobem przygotowywania do życia zbiorowego, współczesnego rynku pracy i jego przemian, dojrzewania do ponoszenia współodpowiedzialności. Zarządzanie edukacją ma bardzo bliski związek z zarządzaniem wiedzą”¹⁸.

Zakończenie

Edukacja z XIX wieku stawiała inne cele i trudno porównywać tamte cele z wiekiem XX, który stawiał ludziom inne wyzwania, nawet w dalekiej Australii. Wiek XIX w Australii był wiekiem budowy i ciężkiej pracy. Niewiele osób myślało o edukacji, tym bardziej, iż niektórym wydawało się, że w zasięgu ręki jest do odkrycia złoto. Z czasem kraj zaczął potrzebować ludzi wykształconych i umięających pomóc innym.

Poziom edukacji w Australii w ciągu XX wieku podnosił się ciągle, a tylko w niektórych okresach się cofał. Taki proces dokonywał się również w innych narodach. W kolejnych dekadach zmieniał się powoli świat, a zmiany dotyczyły edukacji ludzi, od mniej wykształconych z mniejszymi dochodami aż do bogatszych i bardziej wykształconych. Następnie zmiany dotyczyły majątków, zdrowia, dobrobytu, zwyczajów i wartości, dotyczących religii i moralności, ról płci, wychowania dziecka, zatrudnienia, form spędzania wolnego czasu, nierówności, polityki. Jeszcze przed XX wiekiem zdecydowanie bardziej ignorowano edukację niż w początkach XX wieku. Kondycja australijskiej edukacji przez większą część XX wieku nie była zadawalająca. Po II wojnie światowej nie było wiele wyższych szkół, dopiero wiele lat później w społeczeństwie wielokulturowym dokonały się zmiany, które doprowadziły do obecnego zadowalającego stanu.

---

¹⁸ J.E. Karney, *Zarządzanie edukacją dorosłych* [w:] *Edukacja i dialog w świecie przyszłości*, H. Kwiatkowska, M. Szybisz (red.), Pułtusk 2003, s. 139–140.

LITERATURA:

Crittenden B., *Educational in Australia: Conformity and Diversity*, Melbourne 1989.

Education for All Australians, Canberra 2000.

Karney J.E., *Zarządzanie edukacją dorosłych [w:] Edukacja i dialog w świecie przyszłości*,

H. Kwiatkowska, M. Szybisz (red.), Pułtusk 2003.

Mosler D., *Australia, the recreational society*, West Point America 2002.

Miller R.J., Shade E.D., *Foundations of Economics*, Melbourne 1996.

Sprengel M., *Edukacja dzieci w Outback w Australii*, „Kultura i Edukacja” 2005, nr 4.

Zienkowski L., *Wiedza a wzrost gospodarczy*, Warszawa 2003.